

**AZ ERDÉSZETI ÉS FAIPARI EGYETEM SZAKGYŰJTE-
MÉNYÉNEK LEGRÉGBBI OKLEVELE**

Rácz Józsefné dr.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Erdészeti, Faipari és Földméréstörténeti Gyűjteménye birtokában lévő legrégebbi oklevél az 1837-ben, az Institutum Geometricum által kiállított földmérő mérnöki oklevél, mely vásárlás útján - MÉM támogatásból - került a Múzeum okirattárába.

A jó állapotban lévő dokumentum kutyabőrből készült, fekete nyomtatott és folyóírásos latin nyelvű szöveggel. Főbb méretei: 65 x 46,5 cm, az alsó részen hosszában 3,5 cm-es visszahajtással a rákötött pecsét biztonságos megtartására.

A latin nyelvű szöveg magyar fordítása az alábbi /fordított: Szende Katalin és Grüll Tibor/.

/+ / Mi, a jeles és igen híres pesti Magyar Királyi Tudományegyetem ELŐLJÁRÓ DÉKÁNJA ÉS BÜLCÉSÉSZETTUDOMÁNYI KARA

/++ / Miután a jeles és nagytudású Farkas Pál úr, aki 27 éves, római katolikus vallású, a nemes Pozsony vármegyéhez tartozó Felső-Jányok faluból származik, ezen a jeles és igen híres Magyar Királyi Tudományegyetemen a szigorlati vizsgán megjelenvén, a kegyelmes királyi előírás szerint gyakorlati geometriából, hidrotechnikából, mechanikából és mezőgazdasági ismeretekből, valamint rajzolásból kapott gyakorlati feladata alapján képzettségét és jártasságát ezekben a tudományokban és mesterségekben bőségesen bizonyította, ezért a nevezett jeles és nagytudományú Farkas Pál urat a Legfelsőbb Uralkodótól nekünk adott felhatalmazás alapján okleveles földmérőnek nyilvánítjuk. A fentiek hiteléül neki ezt a diplomát adtuk, és a Bölcsészettudományi Kar nagyobb pecsétjével és a szokásos aláírásokkal megerősítettük.

Pesten, január 23.-án, az úr 1837. esztendejében.

/+++/ Ehrensteini Rauchmüller Ferenc s.k. -királyi tanácsos és a magyar vízépítési főigazgatóság főigazgatója, Fiume város és kerület előljáró tanácsosa, valamint minden tekintetes bánáti, és több más megye táblabírája .

Nádassi Tersztyánszky Imre s.k.-választott pharosi püspök, tereskei Szt. Benedek rendi apát, a Keresztelő szt. Jánosról nevezett pécsváradi prépost, a pécsi székesegyház olvasókanonoka, a magas Hétszemélyes Tábla bírása, a M. Kir. Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának előljárója és királyi tanulmányi igazgatója.

Degen János s.k. -a szabad művészetek és a bölcsészettudomány doktora, a számtalan rendkívüli, a fizika és mechanika helyettes professzora, továbbá a jeles Bölcsészettudományi Kar ez idő szerinti dékánja.

Faliczky Mihály s.k. -a szabad művészetek és a bölcsészettudomány doktora, a természettudományok, a technológia és a mezőgazdaságtan rendes professzora.

Petzval József s.k. -a szabad művészetek és a bölcsészettudományok doktora, okleveles földmérő, a felsőfoku matematika nyilvános professzora és a gyakorlati geometria, valamint a hidrotechnika helyettes professzora.

/Megjegyzések: /+/ 5 sorban nyomtatott 2,8 és 2 cm-es nagy- és kisbetűkkel -betűk vastagítva és diszítve!- írott szöveg.

/+++/ 9 sorban szabályos folyóírással, név és cím kiemeléssel - nagyobb betűk és kiemelések 1 cm-es, a kisbetűk 0,5 cm-es mérettel- készült szövegrész.

/+++/ Aláírások három oszlopban az aláírók folyóírássával:

1.oszlopban	1	aláírás	összesen	7	sor	szöveg	
2. "	1	"	"	6	"	2	
3. "	3	"	"	8	"	"	./

Az oklevelet hitelesítő függőpecsét tiszafából készített, díszesen esztergályozott pecséttartóban, az oklevélen háromszorosan átfűzött, 3 mm vastagságú nemzetiszin zsinóron található. A szétnyitható, 8,5 cm átmérőjű és 2,2 cm vastagságú pecsétartóban lévő hibátlan piros viaszpecséten átfutó zsinór a tartó alsó részén meg van kötve. A lelógó zsinórvégek 14,5 és 17,5 cm hosszúak, a pecsétartó az oklevélről 11 cm hosszú szárazon függ.

A viaszpecsét közepén egy cimerpajzs látható felette a magyar koronával. A pajzs vízszintesen két részre van osztva, felső részében a hármashalom koronával és kettőskeresztrel, kétoldalt M és I betűjelzéssel, az alsó részében egy könyvet nyújtó kar, és a vizet szimbolizáló hullámvonalak domborodnak. A pajzs alatt vízszintesen az 1777-es szám olvasható.

A cimerpajzs két oldalán egy álló, illetve egy ülő nőalak látható, az utóbbi kezében egy kis állványra erősített triangulumot tart.

A pecsét szélén lévő körfelirat: + SIGILL FACULT. PHILOS. IN REG. UNIVERS. HUNGAR.

A hosszában kettő, szélességében három részre hajtott oklevél hátulsó alsó harmadában az alábbi fekete tintával, folyóírással történt feljegyzés olvasható:

"Az 1837-ik évi Bőjt elő hava 13.ik 's következő napjain I. n. Posony vgyének ugyan azon nevű Sz: kir: Várossábn tartotti Közgyűlése alkalmával ezen Tanulevél felolvasatván hirdettetett.- Petöcz György k.al Jegyző által".

Az oklevél minden valószínűség szerint azért maradt meg ilyen jó állapotban a többszöri öröklés és költözködések után is, mert tulajdonosa egy fémlemezről speciális tartót készíttetett, melybe az összehajtott oklevél és a pecsét pontosan beleillik.

/Ez utóbbi részére egy hengeres kiugrást alakítottak ki a zárható fémdoboz tetején./

Az oklevelet kibocsátó INSTITUTUM GEOMETRICUM a világon az elsők között alapított mérnökképző intézet volt. Alapításának időpontja 1782. augusztus 30., azaz 12 évvel megelőzte a párizsi École Polytechnique intézetet, melyet 1784. március 11-én hívtak életre.

Meg kell jegyezni azonban azt is, hogy a Selmecen 1735 óta működő bányászati iskolát Mária Terézia már 1770-ben - tehát az Institutum Geometricum indulása előtt 12 évvel - akadémiai rangra emelte, így Alma Materünk patinásabb tanintézmény volt, és az ott végzett szakemberek is végeztek felmérési munkálatokat.

A polgári mérnöki oklevelet adó Institutum Geometricum megszervezése előtt is képeztek hazánkban mérnököket. Valószínűleg a szenci Collegium Oeconomicum-ban, a nagyszombati egyetemen, majd ez utóbbi egyetem 1777-es Budára történt áthelyezése után a budai egyetemen, ahol a matézis keretén belül előadták a geometriát, trigonometriát és az építészettant is. Szencen 1763-76 között, az intézmény első tárgyaként oktatták a földmérést is, Tatán 1776-80 tanították a földmérést. A nagyszombati egyetemen 1753-tól kezdődően az 1636-tól oktatott matematika keretén belül foglalkoztak a mérnöki alaptudományok elméletével és gyakorlatával. Közülük többen jónévű földmérők és térképszerkesztők voltak, s akik munkáit ma is ismerik, térképeiket őrzik. A teljesség igénye nélkül néhány név ezek közül: Balla Antal, Bedekovich Lőrinc, Coroni Sámuel, Fritsch András Erik, Karpe Imre, Grosschmind János József, Römisch Ferenc, Ruttkay Mihály, Szalóki Nepomuk, vagy a bizonyítottan Nagyszombaton végzett Olholuczky János és Spaits István, akiknek térképei egy részében gyönyörködhetünk pl. a Magyarország régi térképeken című könyvben.

Az Institutum Geometricum megszervezésével a király, II. József olyan mérnökök képzését kívánta megoldani, "akik folyókat szabályoznak, csatornákat, gátakat, malmokat építenek, mocsarokat csapolnak le, utakat, hidakat terveznek, épületeket emelnek, akik

tehát nemcsak a földmérésben, hanem más, matematikai tudományokban is jártasságot szereznek."

Az Institutum Geometricum első tanfolyama 1782. november 15-én nyílt meg. A három éves tanfolyamot úgy szervezték, hogy azt folyamatosan lehessen hallgatni, nyáron viszont a gyakorlati felméréseket kellett a hallgatóknak végezniük.

Tanterve vázlatosan az alábbi volt:

- I. év. Longimetria /távolságmérések/, altimetria /magasságméréstan/ és a szükséges számítások, műszerismeretek. Szintezési terepi gyakorlatok számításokkal és rajzokkal. Járulékosan mechanika előadások.
- II.év. Geodézia és az idomok alakítása. Gazdasági és katonai területek térképezése helyszíni gyakorlatokkal. Pytometria /űrméréstan/. Járulékosan mezőgazdaságtan.
- III.év. Hidrotechnika és hidrodinamika a folyók szintezésével és rajzokkal gyakorlattal együtt. Járulékosan mezőgazdaságtan.

A hallgatóknak felvételi vizsgát kellett tenniük, melynek főbb tárgyai az aritmetika, földrajz, mechanika és hidrotechnika, elemi geometria és siktrigonometria, polgári építéstan /gazdasági épületekre/ és mezőgazdasági ismeretek voltak.

1782-től 1806-ig a tanfolyam három éves volt, majd 1806-ban a II. Ratio Educationis az oktatási időt két évre csökkentette. A szervezet nehezen állapodott meg, mert a hallgatóktól teljes bölcsészeti végzettséget követeltek meg, de a fő hátráltató tényező az volt, hogy a mérnökképzés tananyaga nem vált el világosan a bölcsészeti tanfolyam anyagától, hanem keveredett azzal. Az 1806-os átszervezéstől kezdődött az Institutum Geometricum lemaradása az előretörő műszaki tudományoktól.

Szigorlati tantárgyai -geometria, hidrotechnika, mechanika és mezőgazdaságtan- ugyan 1785-1853 között változatlanok voltak, de a legnagyobb visszaesést az jelentette, hogy a gyakorlati szigorlat helyett 2 éves gyakorlati praxist is elfogadtak! /1785 és

1812 között még minden anyakönyvben szerepelt a praxis bejegyzés, később már csak néhány hallgató anyagába került beírásra és 1827-ből való az utolsó ilyen megjegyzés. 1831-től az anyakönyvből törölték a gyakorlat és a rajzban való jártasság igazolását./

Az intézmény első szigorlatát 1785. június 25-én tartotta, amelyen 5 fő vett részt, az utolsót pedig a tanintézet megszűnése után 3 évvel, 1853. március 8 -án. Ez alatt az időszak alatt összesen 1275 fő tett mérnöki szigorlatot, de közülük 128-an nem vették át végzésüket bizonyító okmányukat.

Az Institutum Geometricum előadásai latin nyelvűek voltak, a mechanika kivételével, melyet németül hallgattak a pesti kézművesekkel együtt. A hallgatóság 1847-ben kérte a Helytartótanácsot, hogy engedélyezze a magyar nyelvű oktatást /vizműtan, ut- és hidépítés tárgyából/, de a kérést elutasították. Az elméleti oktatás mellett komoly gyakorlati munkát -felmérések, tervezések, térképezések- végzett a hallgatóság a kötelező nyári gyakorlatok folyamán. Többek között felmérték a kőbányai szőlőket /1842/, a Gellért- és Sashegyet /1843/, a Városligetet, a pesti Aranytavat, Zugligetet /1844/, a Svábhegyet /1846/ stb.

A hazai műszaki körök az 1830-as évektől kezdve egyre több fórumon bírálták az intézményt és fejezték ki elégedetlenségüket az oktatás tartalmi és metodikai vonatkozásában. A bírálók közül többen az Institutum Geometricum-ban szereztek oklevelüket. A tanintézet hanyatlását, a fejlődésben való lemaradását az okozta, hogy alapításakor megelőzte korát, az évek folyamán pedig fokozatosan elmaradt korától. Kezdetekor még nem volt kiforrott a mérnöki hivatás, hanem lényegében azonos volt a földméréssel, később viszont a mérnöki hivatás túlhaladta az intézményt. /A bölcsészeti kar nem képezett ideális alapot a mérnökképzéshez./

Az Institutum Geometricum fennállása 68 éve alatt számos jónevű szakembert képzett, akik legkiválóbbjai az országos Építési Igazgatóságnál /1788-1867 között létezett ez a szervezet/ helyezkedtek el, de állást kaptak a végzetek a vármegyéknél és magánuradalmakban is. Többen akadémikusok, egyetemi tanárok lettek, míg mások jó nevet szereztek a különböző felmérési és térképészeti munkáikkal.

A kiváló mérnökök közül néhány név, akik az akadémia tagjai-
vá is lettek: Beszédes József /Oklevél: 1813, akadémiai tagság:
1831 /, Győry Sándor /1821, 1832/, Vásárhelyi Pál /1816, 1835/
Gáty István /1807, 1836/, Petzval Ottó /1835, 1858/, Stoczek
József /1844, 1860/, Reitler Ferenc /1833,1865/, Petzval József
/1828, 1873/.

Az Institutum későbbi professzorai közül: Petzval Ottó /1835/
Tomcsányi Ádám /1787/, Petzelt József /1825/, Petzval József /18286,
Stoczek József /1844/, vagy a bécsi műegyetem oktatói közül: Groeber
Lőrinc /1800/, Jancsó József /1847/, Tichi István /17856.

Kiemelkedő gyakorlati munkásságot végzők közül néhány a tel-
jesség igénye nélkül: Vedres István /1786/, Huszár Mátyás /1804/
Gáty István /1807/, Lányi Sámuel /1823/, Keczkés Károly /1823/
Herrich Károly /1841/ stb.

Rövid fennállása ellenére is igen értékes munkát végzett a
mérnökképző intézet, hiszen az ott végzett mérnökök kiemelkedő fe-
ladatokat láttak el a hazai kartográfiában, jelentős tevékenységet
fejtettek ki vízépitési és csatornázási munkálatokban és ezen ke-
resztül a korabeli Magyarország gazdasági életében.

Felhasznált irodalom:

1. Fodor Ferenc /1952/: A magyar térképirás
Budapest
2. Fodor Ferenc /1955/: Az Institutum Geometricum az Egyetem
Bölcsészeti Karán 1782-től 1850-ig fenn-
állott Mérnöki Intézet.
Tankönyvkiadó, Bp.
3. Lósy-Schmidt Ede /1925/: A mérnöki rendtartás XVIII. század-
végi első nyomai Magyarországon.
Egyetemi Nyomda, Bp.
4. Papp-Váry Árpád - Hrenkó Pál /1989/: Magyarország régi térké-
peken.
Gondolat, Bp.
5. Pauler Tivadar /1880/: A budapesti M. kir. Tudományegyetem
története.
Egyetemi nyomda, Bp.
6. Zelovich Kornél /1922./: A m.kir. József Müegyetem és a hazai
technikai felsőoktatás története.
Pátria Nyomda, Bp.